

КОНСТРУЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ РІЗНИХ ІНСТИТУЦІЙ СЕКТОРА БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ ДО ДІЙ В УМОВАХ РАДІАЦІЙНОЇ, ХІМІЧНОЇ ТА БІОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

CONSTRUCTION OF PEDAGOGICAL MODEL OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE OFFICERS OF DIFFERENT INSTITUTIONS OF SECURITY AND DEFENSE SECURITY AND DEFENSE SECTOR TO ACTION IN THE CONDITIONS OF RADIATION, CHEMICAL AND BIOLOGICAL HAZARD

Статтю присвячено актуальним питанням формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів різних інституцій сектора безпеки й оборони України (далі – майбутніх офіцерів) в системі їх професійної освіти. Головною метою роботи є конструювання змістовно-функціональної моделі формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки з акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки. Методи дослідження: аналіз результатів науково-методичної й спеціальної літератури (інтернет-джерел), опитування (анкетування), порівняння, формалізації, історичні й логічні, аналіз і синтез, моделювання, експертної оцінки, статистичної обробки результатів, власний досвід участі в бойових діях. Відповідно до результатів аналізу останніх досліджень та публікацій в обраному напрямі наукової розвідки членами науково-дослідної групи сконструйовано змістовно-функціональну модель формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки з акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки. Основними блоками зазначеної вище змістовно-функціональної моделі є такі: цільовий, методологічного забезпечення, діяльнісно-практичний, організаційно-змістовий та результативно-оцінний. Ми очікуємо, що зазначена вище змістовно-функціональна модель сприятиме розвитку та вдосконаленню прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів, необхідних для виконання завдань за призначенням за різних умов службово-бойової діяльності (в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки); розвитку та вдосконаленню спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів; розвитку та вдосконаленню в майбутніх офіцерів фізичних якостей та прикладних навичок (витривалості, швидкості, сили, спритності та спеціальної витривалості), що забезпечить у майбутньому ефективне виконання ними завдань за призначенням в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки; формуванню в майбутніх офіцерів методичних навичок та практичних умінь в організації практичних занять (тренінгів) із бойової та спеціальної підготовки (форм фізичної підготовки) в системі професійної підготовки військовослужбовців різних категорій та вікових груп; підвищенню результативності відпрацювання нормативів із бойової та спеціальної підготовки, а також спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів у системі їх професійної освіти.

Ключові слова: бойова підготовка, військово-службовці, готовність, майбутні офіцери,

модель, педагогічне моделювання, професійні компетентності, професійна освіта, радіаційна, хімічна та біологічна небезпека, спеціальна фізична підготовка

The article is devoted to topical issues of formation of applied professional competencies of future officers of various institutions of the security and defense sector of Ukraine (hereinafter – future officers) in the system of their professional education. The main purpose of the work is to construct a semantic-functional model of formation of applied professional competencies of future officers to act in conditions of radiation, chemical and biological danger with an emphasis on the use of special physical training. Research methods: analysis of the results of scientific and methodological, special literature (Internet sources), surveys (questionnaires), comparisons, formalizations, historical and logical, analysis and synthesis, modeling, expert evaluation, methods of statistical processing of results, own experience of participation in hostilities. According to the results of the analysis of recent research and publications in the chosen field of scientific intelligence, members of the research group constructed a semantic-functional model of forming applied professional competencies of future officers to act in radiation, chemical and biological hazards with special use of special physical training. The main blocks of the above content-functional model are: the target block, the block of methodological support, the activity-practical block, the organizational-content block and the result-evaluation block. We expect that the above semantic-functional model will contribute to: development and improvement of applied professional competencies of future officers necessary for the performance of assigned tasks in various conditions of service and combat activities (conditions of radiation, chemical and biological danger); development and improvement of special physical training of future officers; development and improvement of future officers' physical qualities and applied skills (endurance, speed, strength, agility and special endurance), which will ensure in the future the effective performance of their assigned tasks in conditions of radiation, chemical and biological hazards; formation of future officers' methodological skills and practical skills in the organization of practical classes (trainings) on combat and special training (forms of physical training) in the system of professional training of servicemen of different categories and age groups; improving the effectiveness of working out standards for combat and special training, as well as special physical training of future officers in the system of their professional education.

Key words: combat training, servicemen, readiness, future officers, model, pedagogical modeling, professional competencies, professional education, conditions of radiation, chemical and biological hazard, special physical training

УДК 351.743:372.8 (477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-1.36>

Шемчук В.А.,

канд. пед. наук,
начальник науково-дослідного відділу розвитку фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Навчально-дослідного центру проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій
Національного університету оборони імені Івана Черняховського

Гутченко О.А.,

канд. військ. наук,
начальник науково-дослідного відділу (проблем РХБ захисту та екологічної безпеки)
науково-дослідного управління проблем оперативного забезпечення Збройних Сил України
Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України

Шемчук О.М.,

старший викладач кафедри військової загальної практики – сімейної медицини факультету підготовки військових лікарів Української військово-медичної академії

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Трансформація різних інституцій сектора безпеки й оборони України (далі – СБОУ) до світових стандартів (стандартів НАТО) висуває високі вимоги до якості підготовки майбутніх офіцерів.

Службово-бойова діяльність військовослужбовців різних категорій та вікових груп нерідко відбувається в екстремальних умовах, зокрема й в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки (далі – РХБН), а враховуючи загострення всесвітньої пандемії, спричиненої коронавірусом (COVID-19), – і вірусної. Виконання завдань за призначенням військовослужбовцями різних категорій та вікових груп у зазначених вище умовах потребує відповідної спеціальної фізичної підготовленості та високого рівня сформованості прикладних професійних компетентностей.

Використання ефективних педагогічних методик (технологій) у системі професійної освіти майбутніх офіцерів різних інституцій СБОУ забезпечує формування у них прикладних професійних компетентностей і є важливим практичним завданням.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи і дослідно-конструкторських робіт науково-дослідного відділу розвитку фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Науково-дослідного центру проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (2019–2021 років).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів різних інституцій СБОУ в системі їх професійної освіти висвітлені у наукових працях О. Богданюка, Л. Боровика, Л. Гребенюка, П. Дармограя, О. Капінуса, О. Торічного, А. Турчинова, Ю. Лісниченка, Р. Любича, С. Максименка, О. Маслія, К. Цушка, В. Ягупова. Теоретичні положення зазначених вище учених і практиків є корисними для використання їх у системі професійної освіти курсантів вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання) різних інституцій СБОУ.

Подальший аналіз спеціальної науково-методичної літератури у напрямі забезпечення готовності майбутніх офіцерів (військовослужбовців) різних інституцій СБОУ (далі – майбутніх офіцерів) до дій в умовах РХБН дозволив членам науково-дослідної групи виявити наукові праці таких провідних учених та практиків: Г. Гишка, Г. Корзанова, Е. Кочанова [1], В. Гаврилюка [2], Г. Гишка, М. Ткаченка [3], І. Кошельника, М. Овчара [4], В. Шемчука, О. Хацаюка, В. Соколовського,

А. Ковтуненка, Ю. Муштатова, О. Корнієнка [5] та інших фахівців зазначеного напрямку (О. Бойка, В. Грибана, О. Рябоконея, А. Ткачука, А. Баталова, Я. Короля, А. Фоменка). Науково-теоретичні (практичні) положення, викладені в наукових працях вищезазначених учених і практиків, є актуальними для їх упровадження в систему професійної освіти майбутніх офіцерів на сучасному етапі трансформації Збройних Сил України до стандартів НАТО.

Крім цього, в нормативно-правових документах [6–8] та спеціальній науково-методичній літературі [9–11] визначають пріоритетні навчальні дисципліни (напрями), які забезпечують формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах РХБН.

У роботах О. Хацаюка [12], В. Шемчука, Н. Вербина, О. Нестерова, М. Василенка, Є. Малахова [13], С. Горбачевського [14], В. Шемчука, В. Поливанюка, Ю. Муштатова, О. Федоренко, А. Одерова [15] та інших учених і практиків (І. Блощинського, С. Вітвіцької, М. Дементя, Л. Карасьова, В. Полюка, Б. Ратича, Т. Сусллова, В. Тюріної) розкриваються особливості конструювання педагогічних моделей, спрямованих на формування прикладних професійних компетентностей у майбутніх офіцерів різних інституцій СБОУ.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Моніторинг науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-ресурсів) у обраному напрямі наукової розвідки дозволив нам визначити такі суперечності між:

– достатнім рівнем теоретичних знань та практичних умінь майбутніх офіцерів, необхідних для виконання ними завдань за призначенням в умовах РХБН, та недостатнім рівнем розвитку спеціальної фізичної підготовленості до дій у зазначених (екстремальних) умовах упродовж тривалого часу та умовах значного психофізичного навантаження;

– потребою в розвитку та вдосконаленні спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів з урахуванням наявного стану вірусної та РХБН у світі та відсутністю педагогічних умов формування прикладних професійних компетентностей військовослужбовців різних категорій та вікових груп з урахуванням досвіду виконання завдань за призначенням в умовах карантинних обмежень (бойових дій);

– необхідністю використання у повному обсязі прикладних педагогічних технологій в умовах професійної освіти майбутніх офіцерів та відсутністю функціональних педагогічних моделей, які забезпечують формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах РХБН з акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки.

Не дивлячись на значну кількість робіт в обраному напрямі наукової розвідки, питань констру-

ювання сучасних педагогічних моделей, спрямованих на формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах РХБН з акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки (далі – СФП) нами не виявлено, що підкреслює актуальність та практичний складник дослідження.

Метою статті є конструювання педагогічної моделі формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів різних інституцій СБОУ до дій в умовах РХБН з акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки.

Для досягнення мети дослідження планувалося виконати такі завдання:

- здійснити аналіз науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-ресурсів) у напрямі формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів у системі їх професійної освіти;
- проаналізувати спеціальну науково-методичну літературу (нормативно-правові документи) у напрямі забезпечення готовності майбутніх офіцерів до дій в умовах РХБН;
- провести моніторинг спеціальної наукової літератури у напрямі розроблення педагогічних моделей, спрямованих на формування прикладних професійних компетентностей у майбутніх офіцерів (представників різних інституцій СБОУ);
- сконструювати педагогічну модель формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах РХБН з акцентованим використанням засобів СФП.

Методи дослідження: аналіз результатів науково-методичної й спеціальної літератури (інтернет-джерел), опитування (анкетування), порівняння, формалізації, історичні й логічні, аналіз і синтез, моделювання, експертної оцінки, статистичної обробки результатів, власний досвід участі в бойових діях тощо.

Виклад основного матеріалу. Дослідження організовано у два етапи. Під час першого етапу дослідно-експериментальної роботи (січень – квітень 2020 р.) створено науково-дослідну групу (О. Гутченко, В. Шемчук, О. Шемчук, О. Хацаюк), а також проведено моніторинг науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-ресурсів) в обраному напрямі наукової розвідки.

Упродовж другого етапу дослідження (травень – грудень 2020 р.), урахувавши результати моніторингу науково-методичної та спеціальної літератури, а також звітну та аналітичну інформацію про підсумки виконання завдань за призначенням військовослужбовцями різних інституцій СБОУ до дій в умовах РХБН, нами сконструйовано змістовно-функціональну модель формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах РХБН з акцентованим використанням засобів СФП (рис. 1).

Основними блоками зазначеної вище змістовно-функціональної моделі є такі: цільовий, методологічного забезпечення, діяльнісно-практичний, організаційно-змістовий та результативно-оцінний.

Варто зауважити, що зазначену педагогічну модель (рис. 1) ми подаємо як схематичне зображення процесу формування прикладних компетентностей майбутніх офіцерів з акцентованим та комплексним використанням засобів СФП, що забезпечить їх готовність до виконання завдань за призначенням та якісне виконання ними службово-бойових завдань упродовж тривалого часу в умовах РХБН.

Нами очікується, що зазначена вище змістовно-функціональна модель (рис. 1) сприятиме:

- розвитку та вдосконаленню прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів, необхідних для виконання завдань за призначенням за різних умов службово-бойової діяльності (умов РХБН);
- розвитку та вдосконаленню спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів різних інституцій СБОУ;
- розвитку та вдосконаленню в майбутніх офіцерів фізичних якостей та прикладних навичок (витривалості, швидкості, сили та спритності, спеціальної витривалості), що забезпечить у майбутньому ефективне виконання ними завдань за призначенням в умовах РХБН;
- формуванню в майбутніх офіцерів методичних навичок та практичних умінь в організації практичних занять (тренінгів) із бойової та спеціальної підготовки (форм фізичної підготовки) в системі професійної підготовки військовослужбовців різних категорій та вікових груп;

– підвищенню результативності відпрацювання нормативів із бойової та спеціальної підготовки, а також спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів у системі їх професійної освіти.

Крім цього, ми плануємо розробити та практично апробувати «План впровадження в освітній процес майбутніх офіцерів змістовно-функціональної моделі» (рис. 1).

Передбачається, що зазначений вище план буде поетапно (впродовж педагогічного експерименту) реалізовувати концептуальні завдання сконструйованої нами педагогічної моделі (рис. 1), що забезпечить готовність майбутніх офіцерів до дій в умовах РХБН. Крім цього, зазначений план передбачатиме деталізацію тренувальних завдань, які комплексно розв'язуватимуть поставлені перед нами основні завдання.

Варто зауважити, що завершальний блок зазначеного нами плану передбачатиме організацію контрольної перевірки рівня сформованості прикладних професійних компетентностей у курсантів, які братимуть участь у майбутньому

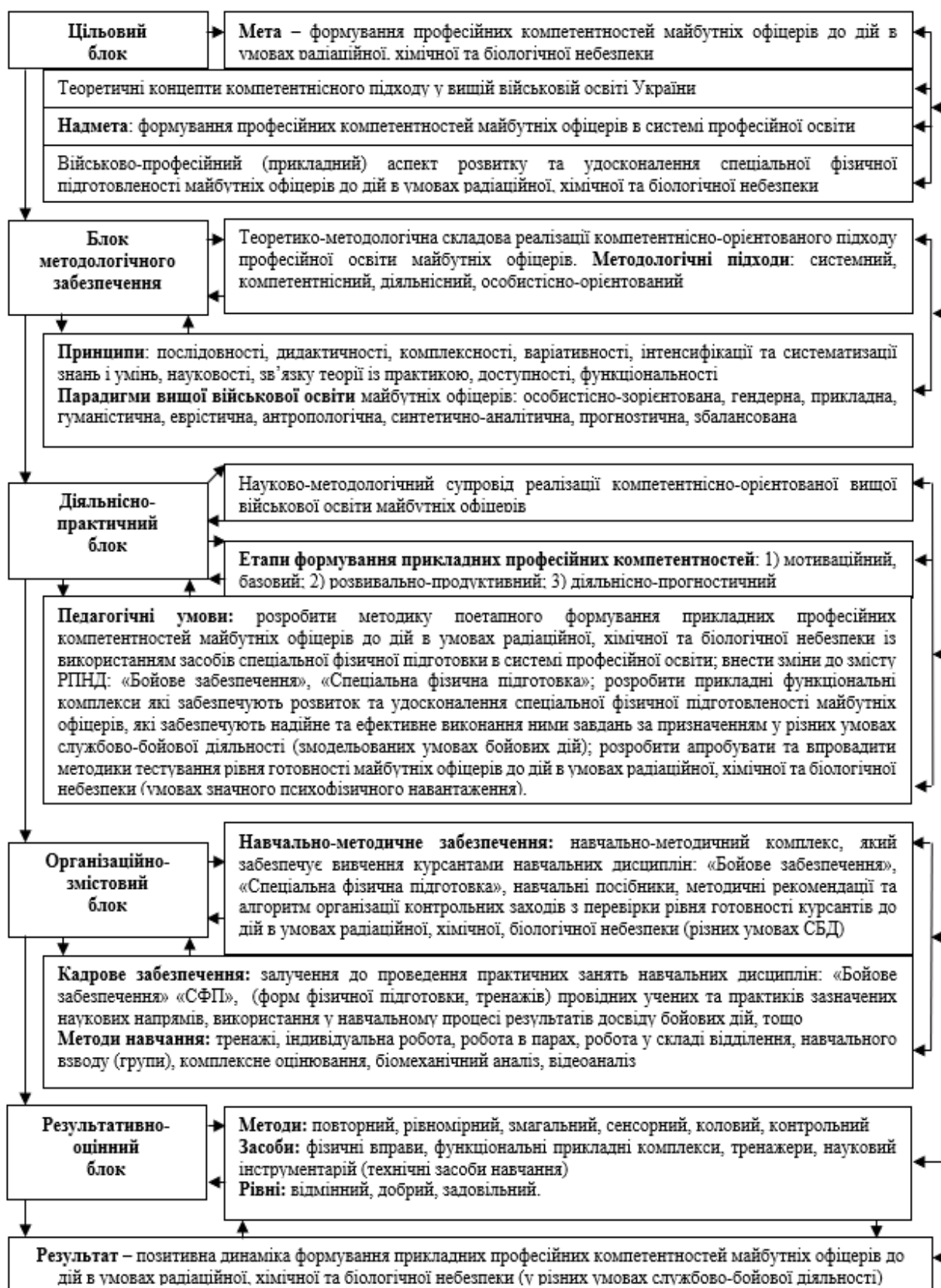

Рис. 1. Змістовно-функціональна модель формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів різних інституцій СБОУ до дій в умовах РХБН з акцентованим використанням засобів СФП

педагогічному експерименті. Із цією метою члени науково-дослідної групи планують розробити варіант практичного відпрацювання майбутніми офіцерами бойового завдання, яке передбачатиме здійснення комплексного марш-кидку на 5 км у змодельованих умовах РХБН та попутне відпрацюванням нормативів із бойової та спеціальної підготовки (спеціальної фізичної підготовки). Отже, мети дослідження досягнуто, а завдання – виконано.

Висновки. У результаті дослідно-експериментальної роботи членами науково-дослідної групи сконструювано змістовно-функціональну модель формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах РХБН з акцентованим використанням засобів СФП.

Крім цього, у вищезазначеній змістовно-функціональній моделі інтегровано такі блоки: цільовий (мета, надмета, теоретичні концепти компетентнісного підходу та військово-прикладний аспект удосконалення професійної підготовленості майбутніх офіцерів до дій в умовах РХБН), методологічного забезпечення (методологічні підходи, принципи, парадигми вищої військової освіти), діяльнісно-практичний (науково-методологічний супровід, етапи формування прикладних професійних компетентностей, педагогічні умови), організаційно-змістовий (навчально-методичне забезпечення, кадрове забезпечення, методи навчання), результативно-оцінний (методи тренування, засоби, рівні), що сприятиме позитивній динаміці формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів різних інституцій СБО України до дій в умовах РХБН (різних умовах службово-бойової діяльності).

Напрями подальшої наукової розвідки передбачають апробацію сконструйованої нами змістовно-функціональної моделі в системі професійної освіти майбутніх офіцерів різних інституцій СБОУ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гишко Г.Б., Корзанов Г.Б., Кочанов Е.О. Організація тренувань із захисту від зброї масового ураження у вищому військовому навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Харків : ХУПС, 2005. 96 с.
2. Гаврилюк В.В. Педагогічні умови навчання майбутніх офіцерів-прикордонників основ бойового забезпечення оперативно-службових (бойових) дій підрозділів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2016. № 4 (6). С. 46–54.
3. Гишко Г.Б., Ткаченко М.Д. Пропозиції щодо використання елементів екіпірування військовослужбовців в умовах радіаційного і хімічного зараження. *Честь і закон*. 2018. № 2 (65). С. 57–61.
4. Кошельник І.В., Овчар М.М. Значення навчальної дисципліни «Радіологічний, хімічний і бактеріологічний захист у Державній прикордонній службі України» у підготовці майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 30 (Т. 1). С. 80–82.
5. Шемчук В., Хацаюк О., Соколовський В., Ковтуненко А., Муштатов Ю., Корнієнко О. Формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки. *Військова освіта*. 2021. № 1 (43). С. 180–197.
6. Про затвердження Концепції створення комплексу бойового екіпірування військовослужбовця Збройних Силах України. Наказ Міністерства оборони України від 10.12.2014 р. № 876. Київ : МО України, 2014. 9 с.
7. Про затвердження Нормативів із радіаційного, хімічного, біологічного захисту для військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України. Наказ Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України № 55 від 09.02.2018 р. Київ : МО України, ГШ ЗС України, 2018. 115 с.
8. Нормативи з бойової та спеціальної підготовки військових частин (підрозділів) Національної гвардії України (наказ КНГУ від 14.03.2016 р. № 151). Київ : ГУ НГУ, 2016. 12 с.
9. Трегубенко С.С., Гутченко О.А., Тіхонов І.М. Аналіз організації та здійснення радіаційного, хімічного, біологічного захисту підрозділу (частини) у сучасних бойових діях. *Системи озброєння і військова техніка*. 2015. № 2 (42). С. 176–179.
10. Кузьменко Л.Ф. Методика оцінки ефективності системи РХБ захисту та обґрунтування рекомендацій : автореф. дис. ... канд. військ. наук : 2004. 23 с.
11. Гутченко О.А., Гутченко К.С., Тіхонов І.М., Ушмаров П.В. Розвиток засобів маскування дій військ та об'єктів із застосуванням аерозолів. *Наука і техніка Повітряних сил України*. 2014. № 3 (16). С. 154–157.
12. Хацаюк О.В. Педагогічна модель функціональної готовності курсантів НАНГУ до виконання завдань за призначенням. *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості*. 2019. Вип. 2. С. 327–328.
13. Шемчук В.А., Вербин Н.Б., Нестеров О.С., Василенко М.М., Малахов Є.В. Педагогічна модель удосконалення спеціальної фізичної підготовленості майбутніх офіцерів засобами службово-прикладних єдиноборств. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Вип. 71 (Т. 2). С. 241–248.
14. Горбачевський С. Інформаційна система оцінки професійних компетентностей офіцерів – випускників вищих військових навчальних закладів тактичного рівня. *Військова освіта*. 2020. № 2 (42). С. 120–129.
15. Шемчук В., Поливанюк В., Муштатов Ю., Федоренко О., Одерев А. Модель формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту. *Актуальні питання гуманітарних наук ДДПУ ім. І. Франка*. 2020. Вип. 29 (Т. 4). С. 240–248.